

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL III.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő
Deák Péter

Írta

Ádány Tamás, Badó Attila, Békés Ádám, Benke József, Czeti István,
Földi András, Hamza Gábor, Király Miklós, Koi Gyula, Kukorelli István,
Landi Balázs, Pókecz Kovács Attila, Sándor István, Schweitzer Gábor, Szabó Béla,
Szabados Tamás, Szoboszlai-Kiss Katalin, Tóth J. Zoltán, Váczi Péter

ISBN 978 963 664 066 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.
www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

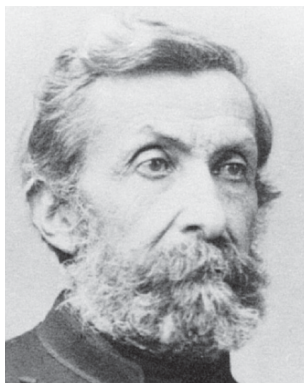
© Hamza Gábor, 2024
© Akadémiai Kiadó, 2024

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Kovács Natália
Olvasószerkesztő: Rácz Attila
Nyomdai előkészítés: Mocsonoky Gábor
Fedélterv: Markó Natália
Termékmenedzser: Egri Róbert
Nyomdai munkálatok: Sowa Sp. z o.o.
Megjelent 24,67 (A/5) ív terjedelemben

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Kacskovics Lajos (1806–1891), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Kacskovics Lajos gazdasági szakember, politikus, ügyvéd, a Magyar Tudós Társaság (Magyar Tudományos Akadémia) levelező tagja 1806. május 29-én született Mohorán (Nógrád vármegye). Magas életkorban, 1891. december 9-én hunyt el Sőjpusztán (Nógrád vármegye).

A Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje, 1837. szeptember 7-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjának. Levelező taggá választását követően székfoglaló előadását *A kisedővásról* címmel tartotta 1842-ben. A székfoglaló előadás a következő évben, 1843-ban a *Közlemények a Kisedővás és Elemi Nevelés köréből* című kiadványban nyomtatásban is megjelent. Utalni szeretnénk arra, hogy ebben az időben a levelező tagok számára nem volt előírás, azaz kötelező székfoglaló előadás tartása.

Kacskovics Lajos édesapja Kacskovics Ferenc földbirtokos, édesanyja pedig Tamaskovics Borbála volt. A gimnáziumot Pesten 1814 és 1818 között végezte, kiváló eredménnyel. Bölcséleti (filozófiai) tanulmányokat a váci líceumban folytatott.

A jogi tanulmányait a győri jogakadémián kezdte meg 1823-ban. A két utolsó évet (biennium) azonban a pesti egyetem jogi karán hallgatta. Jogakadémiai, majd egyetemi jogi tanulmányai befejezését követően gyakorlati pályára lépett.

Kacskovics Lajos ügyvédi oklevelet 1829-ben szerzett Pesten. Jogász pályáját Eötvös Józsefnél kezdte. Később Fejes Antal királyi ügyigazgatósági ügyész munkatársa volt.

Széles körű nyelvismerettel rendelkezett. A gimnáziumban a latin nyelv mellett a német nyelvben is jártasságot szerzett. Jogi tanulmányai befejezését követően elsajátította előbb a francia, majd az angol nyelvet is.

Az 1825/1827. évi rendi gyűlésen (diaetán) mint királyi táblai jegyző (jurátus) lépett a közéleti pályára (vita activa). 1827 után Kacskovics Lajos tagja lett az Aurora-körnek, a nemzeti haladás ügyét felvállaló tekintélyes irodalmi társaságnak. Megismerkedett Kisfaludy Károllyal, Szemere Miklós közvetítésével Bajza Józseffel, később pedig – többek között – Vörösmarty Mihállyal és Toldy Ferencsel is. Költeményeket tett közzé kora tekintélyes irodalmi folyóirataiban. A költészetet (poézist) azonban nem tekintette élethivatásának. A természettudományok iránt mutatott érdeklődést. Megemlíti, hogy Kacskovics Lajos munkái Gyertyánfy, Komlóssy és Kúthy álneven jelentek meg több folyóiratban, így a Jelenkorban és a Társalkodóban 1833-ban és 1834-ben.

Amikor 1831 elején a magyar királyi kincstár királyi biztosi minőségben felettesét, Fejes Antalt a felvidéki bányavárosokba küldte, Kacskovics Lajos is elkíserte Selmezbányára, majd Körmöcbányára.

Az 1832-ben munkáját megkezdő pozsonyi országgyűlésen (diaetán) Kacskovics Lajos Nógrád vármegye egyik követe mellett, mint a távollévő, a rendi gyűléseken meg nem jelenő – ún. abszentista – gróf Bertholdt József képviselője vett részt rendi országgyűlésen. Pozsonyban alkalma volt Széchenyi Istvánnal, Wesselényi Miklóssal, Kossuth Lajossal és Bezerédj Istvánnal kapcsolatot kiépíteni.

Kacskovics Lajos Pozsonyban *Constitutionnel* címmel egy diétai hírlapot tett közzé. Az általa kiadott hírlapban megjelent cikket, tudósítások tekintélyes hányadát is ő írta. A *Constitutionnel* megjelenése egybeesett a Kossuth Lajos-féle *Országgyűlési Tudósítások* megindításával. Ezért Kacskovics Lajos lapja kiadásának folytatásától visszalépett. Fontos volt azonban számára az, hogy a kerületi ülések naplójának szerkesztői mellé, a naplónak „tollba mondójává” őt választották.

Másfél évet töltött Pozsonyban, majd visszatért Pestre. Pesten az Országos Kisdédóvó Egyesület tagja lett. Az Országos Kisdédóvó Egyesület ügyét áldozatos titkári munkájával hathatósan előmozdította. Elsősorban Kacskovics Lajos érdeme volt az, hogy tíz évvel később Magyarországon a kisdédóvó intézetek száma hetvenre nőtt, ami nemzetközi viszonylatban is rendkívüli eredménynek számított.

Kacskovics Lajos nem sokkal később elhagyta az ügyvédi pályát. 1837-ben az alapítás stádiumában lévő Országos Magyar Gazdasági Egyesület titkárának választotta meg. Hat évvel később, 1843. május 21-én Pest városa főjegyzője lett. Bár ekkor a kisdédóvói és gazdasági egyesületek titkárságáról

lemondott, azonban ezek céljainak előmozdításával élete végéig foglalkozott. Említést érdemel, hogy Pesten hivatali működése során a magyar nyelv elismertetését szorgalmazta.

Mint több nyelvben járatos, művelt ember, a reformkor jellegzetes alakja, a nemesség haladó, modern európai eszméket képviselő részéhez tartozott. Tagja lett a Közbátorsági Bizottmánynak. Erről Petőfi Sándor is tudósított a *Nemzetőr*-ben.

Kacs Kovics Lajos ügyvédként is támogatta a magyar nyelven folyó oktatást, ügyintézkést és törvénykezést (bíráskodást). Gyakran hivatkozott az 1830. évi VII. törvénycikkre a nemzeti nyelv használatáról, az 1836. évi III. törvénycikkre a magyar nyelvről, az 1840. évi VI. törvénycikkre (ugyancsak) a magyar nyelvről és az 1844. évi II. törvénycikkre a magyar nyelv és nemzetiségről. Említést érdemel, hogy Kacs Kovics Lajos sok teendővel járó hivatali munkája mellett komoly levéltári kutatásokat is folytatott. Levéltári munkájában nagy segítségére volt széleskörű nyelvismerete.

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején, 1848-ban képviselő lett. Heteket töltött Debrecenben, majd 1849 májusában, Buda bevételét követően visszatért Pestre, ahol miniszteri osztálytanácsos lett. A kormányt követve heteken át Szegeden, majd Aradon tartózkodott. A világosi fegyverletételt követően bujdosni kényszerült. Szülőföldjén húzódott meg, ahol mezőgazdasággal, valamint gyermekeinek oktatásával, nevelésével foglalkozott.

Az 1860-ban bekövetkezett politikai fordulat után folytatta megszakadt hivatali pályáját. Ismét Pest város főjegyzője lett. Az 1861-es országgyűlésen választás alapján Ferencvárost képviselte. Hivatalairól azonban lemondott és ismét az Országos Kisdédóvó Egyesület és a magyar iparbank rendes ügyésze, valamint a megújult, lényegében újjáalakult Országos Kereszeti Társulatnak titkára lett.

Mint erre fentebb már utaltunk, Kacs Kovics Lajos ügyvédként Eötvös Józsefnél dolgozott, majd a királyi ügyigazgatósághoz került ügyvédnek. Életében jelentős esemény az, hogy selmebányai látogatásakor kapcsolatba került a korában gazdasági vonatkozásban igen jelentős ércbányászattal. Említést érdemel, hogy Kacs Kovics Lajos volt a Magyar Tudós Társaság (a Magyar Tudományos Akadémia) első bányász tagja. Kiemelkedő volt részvétele az első, pátenként kihirdetett bányatörvény szerkesztésében.

Kacs Kovics Lajos magas szakmai színvonalat képviselő, lelkiismeretes köztisztviselőként arra törekedett, hogy az érdemi döntések meghozatala előtt elsajátítsa a szükséges szakmai ismereteket. Sajnos napjainkban kevésbé ismert az, hogy jelentős szerepe volt a jogi és különösen a bányajogi szak-kifejezések, terminus technicusok megalkotásában és rendszerezésében.

Jelentős volt Kacskovics Lajos igen sokrétű, több gyakorlati és elméleti területre kiterjedő szerkesztői munkássága. Öt éven át, 1837 és 1842 között a *Gazdasági Tudósítások*, 1840 és 1844 között a *Mezei Naptár*, három éven át, 1841 és 1843 között a *Mezei Gazda*, s végül egy éven át, 1862-ben a *Kertészeti Füzetek* szerkesztői teendőit látta el.

Fontos megemlíteni, hogy élete utolsó két évtizedében is jelentős részt vállalt a közszolgálatnál (munus publicum) szükségképpen együtt járó terheiből. 1865-ben a Nógrád vármegyei királyi törvényszéknél vállalt bírói hivatalt csaknem egy évtizeden át, egészen 1874-ig. 1874-ben meggyengült egészségi állapota miatt kénytelen volt nyugalomba vonulni. Kiemelkedő, hogy nyugalomba vonulását követően is aktív részt vállalt a közéletben, mint vármegyei bizottsági tag.

A Magyar Tudományos Akadémián 1892. április 25-én Nagy Iván (1824–1898), történész, genealógus és jogász, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja tartott Kacskovics Lajos fölött emlékbeszédet, mely nyomtatásban is megjelent.

Kacskovics Lajos életpályája, munkássága, vonatkozik ez elsősorban a „vita activa” területére, számos jogász, jogtudós kortársához hasonlóan, a politikai élethez, aktivitáshoz, és a jogászai tevékenységhez egyaránt kapcsolódik. Erre utalt Nagy Iván a Magyar Tudományos Akadémián felette tartott emlékbeszédében. Kacskovics Lajos a XIX. század második felében Magyarországon tekintélyes jogásznak, gazdasági szakembernek és közéleti személyiségnek számított.

Hamza Gábor

Kacskovics Lajos főbb munkái

Az alsó-magyarországi ércművelésről. Tudományos Gyűjtemény, 1831–1832; *Pótlékok az 1703–1707-i magyar történetekhez.* (Zweig János Kristóf német kézirati naplójából). Tudománytár, 1835; *Műipar.* (szerkesztette Török Jánossal). Buda, 1841; *Közlemények a kisdudóvás és nevelés köréből.* Buda, 1843 és Önéletírása (1888). Kéziratban maradt, nem publikált munka.

Felhasznált irodalom

Nagy Iván: *Emlékbeszéd Kacskovics Lajos l. tagról.* Budapest, 1892.